

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich
RPO-706564-IV/12/DZ

00-090 Warszawa Tel. centr. 22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 22 827 64 53

Warszawa, ...11.01.2013r...

Pan
Jarosław Gowin
Minister Sprawiedliwości

szanowny Panie Ministrze

Do Rzecznika Praw Obywatelskich wpływają skargi od obywateli będących dłużnikami, w stosunku do których prowadzona jest egzekucja świadczeń pieniężnych. W listach wskazują oni, że w sytuacji, gdy jedyne źródło ich utrzymania stanowi wynagrodzenie ze stosunku pracy bądź świadczenie emerytalne czy rentowe, albo alimenty, które to świadczenia są im wypłacane w formie przelewu na rachunek bankowy, skutkiem prowadzonej egzekucji jest pozbawienie ich wszystkich środków koniecznych do utrzymania siebie i rodziny, a przewidziane w obowiązujących przepisach ograniczenia egzekucji, których celem jest pozostawienie dłużnikowi środków zapewniających minimum egzystencji, nie mają w ich przypadku zastosowania.

W ocenie Rzecznika zarzuty podnoszone w skargach wymagają rozważenia, bowiem sygnalizowany w nich problem jest wynikiem wadliwie ukształtowanych przepisów dotyczących ustawowej regulacji ograniczeń egzekucji w sprawach cywilnych.

Zgodnie z art. 803 k.p.c. tytuł wykonawczy stanowi podstawę do prowadzenia egzekucji o całe objęte nim roszczenie i ze wszystkich części majątku dłużnika, chyba że z treści tytułu wynika co innego. Tak więc regułą jest, że wierzyciel, który dochodzi przymusowego zaspokojenia swojego zobowiązania pieniężnego od dłużnika osobistego, może kierować egzekucję do wszystkich przedmiotów i praw wchodzących w skład majątku dłużnika. We wniosku o wszczęcie egzekucji wierzyciel powinien wskazać sposób egzekucji (art. 799 k.p.c), który dla organu egzekucyjnego ma charakter wiążący.

Wyjątkowo ustawodawca, kierując się względami humanitarnymi, społecznymi lub gospodarczymi, ograniczył to generalne uprawnienie wierzyciela w przepisach szczególnych.

Ograniczenia egzekucji o charakterze przedmiotowym odnoszą się do przedmiotu egzekucji (tj. przedmiotów lub praw poddawanych spieniężeniu w celu zaspokojenia wierzyciela) i zostały uregulowane w art. 829-839 k.p.c.

Ze względów natury socjalnej ustawodawca wprowadził zakazy objęcia egzekucją pewnych części majątku dłużnika w celu zabezpieczenia dłużnikowi minimum środków egzystencji, przy czym ochrona ta jest zróżnicowana w zależności od tego, czy dłużnik pobiera stałą periodyczną płacę. Ochrona minimum egzystencji dłużnika niemającego takiego źródła dochodu sprowadza się do ograniczeń przewidzianych w art. 829 pkt 4 i 5 *in fine*, ograniczenie zaś egzekucji w stosunku do dłużników pobierających stałą periodyczną płacę regulują przepisy art. 829 pkt 5 zdanie pierwsze i art. 833 k.p.c.

Istotne znaczenie ma w omawianym zakresie przepis art. 833 k.p.c, który normuje ograniczenie bądź wyłączenie spod egzekucji świadczeń należnych dłużnikowi. Treść art. 833 pozwala stwierdzić, że ochronie przed egzekucją podlegają te świadczenia powtarzające się, których celem jest zapewnienie utrzymania, i w zakresie, jaki z założenia ma zapewniać dłużnikowi minimum egzystencji.

Przy czym, porównanie treści przepisów art. 833 k.p.c. i art. 829 pkt 5 wskazuje, że ograniczenia i wyłączenia spod egzekucji uregulowane w art. 833 k.p.c. dotyczą świadczeń niepodjętych przez dłużnika (wierzytelności), natomiast przepis art. 829 pkt 5 k.p.c. udziela ochrony dłużnikowi w zakresie świadczeń już podjętych (pieniędzy).

Zgodnie z art. 833 § 1 k.p.c. wynagrodzenie ze stosunku pracy podlega egzekucji w zakresie określonym w przepisach Kodeksu pracy, tj. w szczególności art. 87 § 3-5 oraz art. 87 k.p. W piśmiennictwie podnosi się, że zawarte w art. 833 § 1 sformułowanie "wynagrodzenie ze stosunku pracy" należy rozumieć szeroko jako wszelkie świadczenia przysługujące pracownikowi od pracodawcy, przeznaczone na zapewnienie jego utrzymania, w gotówce lub w naturze, z wyjątkiem sum wskazanych w art. 831 § 1, przy czym bez znaczenia jest sposób nawiązania stosunku pracy.

Z wynagrodzeniem za pracę zrównane są pod względem ograniczeń egzekucyjnych z art. 833 k.p.c. zasiłki dla bezrobotnych, dodatki akwizycyjne, stypendia oraz dodatki szkoleniowe wypłacane na podstawie przepisów o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (art. 833 § 1 k.p.c.) oraz uposażenia posłów i senatorów, należności członków rolniczych spółdzielni produkcyjnych i ich domowników z tytułu pracy w spółdzielni, wynagrodzenia członków spółdzielni pracy oraz wszystkie świadczenia powtarzające się, których celem jest zapewnienie utrzymania (art. 833 § 2 k.p.c).

Natomiast w świetle postanowień art. 833 § 4 k.p.c. świadczenia pieniężne przewidziane w przepisach o zaopatrzeniu emerytalnym podlegają egzekucji w zakresie określonym w tych przepisach tj. w art. 139-144 ustawy z dnia 17 grudnia 1998r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz.U. z 2009r. Nr 153, poz. 1227 ze zm.).

Zgodnie z art. 833 § 6 k.p.c. w ogóle nie podlegają egzekucji świadczenia alimentacyjne, świadczenia pieniężne wypłacane w przypadku bezskuteczności egzekucji alimentów, świadczenia rodzinne, dodatki rodzinne, pielęgnacyjne, porodowe, dla sierot zupełnych oraz świadczenia z pomocy społecznej.

Świadczenia już podjęte podlegają ograniczeniu, o którym mowa w art. 829 pkt 5 k.p.c. Na mocy tego przepisu nie podlegają egzekucji u dłużnika pobierającego okresową stałą płacę - pieniądze w kwocie, która odpowiada niepodlegającej egzekucji części płacy za czas do najbliższego terminu wypłaty, a u dłużnika nieotrzymującego stałej płacy - pieniądze niezbędne dla niego i jego rodziny na utrzymanie przez dwa tygodnie.

Jednak w przypadku, gdy świadczenia zapewniające dłużnikowi utrzymanie np. z tytułu alimentów, wynagrodzenia ze stosunku pracy, emerytury, renty, świadczeń rodzinnych, pomocy społecznej, wpłyną na rachunek bankowy dłużnika, wyżej wymienione ograniczenia egzekucji tracą aktualność.

Zgromadzone na rachunku bankowym środki, niezależnie od ich pochodzenia, są tam zdeponowane na podstawie umowy rachunku bankowego regulowanej przez art. 725 i nast. kodeksu cywilnego oraz art. 49-62 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997r. - Prawo bankowe (Dz.U. z 2012r., poz. 1376 ze zm.). Osobie, przeciwko której prowadzona jest egzekucja, przysługuje wierzytelność wobec banku z tytułu umowy rachunku bankowego. Z tego względu egzekucja z tych środków prowadzona jest na podstawie przepisów art. 889-893 k.p.c. regulujących egzekucję z rachunków bankowych oraz na podstawie ustawy - Prawo bankowe, i podlega ograniczeniom wynikającym wyłącznie z tych regulacji.

W świetle art. 54 ust. 1 ustawy - Prawo bankowe środki pieniężne znajdujące się na rachunkach oszczędnościowych, rachunkach oszczędnościowo-rozliczeniowych oraz na rachunkach terminowych lokat oszczędnościowych jednej osoby, niezależnie od liczby zawartych umów, są wolne od zajęcia na podstawie sądowego lub administracyjnego tytułu wykonawczego do wysokości trzykrotnego przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia w sektorze przedsiębiorstw, bez wypłat nagród z zysku, ogłaszanego przez Prezesa Głównego Urzędu Statystycznego za okres bezpośrednio poprzedzający dzień wystawienia tytułu wykonawczego. Jednakże wierzytelności z

rachunku bankowego podlegają egzekucji na zaspokojenie alimentów w pełnej wysokości (art. 1083 § 2 k.p.c.).

W konsekwencji oznacza to, że dopóki świadczenia, o których mowa w art. 833 k.p.c. będą wpływały na rachunek bankowy, dopóty będą podlegały dalszej egzekucji, w tym przypadku z ograniczeniami wynikającymi z art. 54 ustawy - Prawo bankowe, bowiem z chwilą wpłynięcia na rachunek stają się już tylko środkami pieniężnymi tam zgromadzonymi. Przyjmuje się, iż bank nie zna pochodzenia środków znajdujących się na rachunku bankowym, ani tych, które na rachunek wpływają; nie może zatem samodzielnie decydować o zwolnieniu ich z egzekucji po uprzednim ustaleniu źródeł ich pochodzenia.

W piśmiennictwie podkreśla się, że przywilej egzekucyjny przewidziany w art. 54 ust. 1 ustawy - Prawo bankowe ma zastosowanie tylko raz w ramach konkretnego zajęcia egzekucyjnego; ma zatem charakter jednorazowy, nie zaś odnawialny. Jeżeli zajęcie trwa, a dłużnik (posiadacz rachunku) po jego dokonaniu zadysponował kwotą wolną od egzekucji, to dokonanie następnie wpłat na ten rachunek powoduje, że cała wpłacona kwota objęta jest już skutkami zajęcia. Z treści skarg wpływających do Rzecznika wynika, że w przypadku świadczeń periodycznych wpływających na rachunek bankowy dłużnika (w szczególności dotyczy to wynagrodzenia za pracę, świadczeń emerytalno-rentowych, świadczeń alimentacyjnych) zwykle dochodzi do przekroczenia tego limitu, co w następstwie prowadzi do pozbawienia dłużnika wszelkich środków do życia.

Wyżej przedstawione uwagi prowadzą do wniosku, że uregulowania prawne dotyczące ograniczeń egzekucji nie zapewniają dłużnikom rzeczywistej ochrony minimum egzystencji.

Poruszony w niniejszym wystąpieniu problem był już przedmiotem wystąpienia Rzecznika Praw Obywatelskich do Ministra Sprawiedliwości w 2006r. W piśmie z dnia 24 sierpnia 2006r. (RPO-532877/06/BB) Rzecznik zwrócił się z prośbą o rozważenie konieczności podjęcia działań legislacyjnych zmierzających do rozciągnięcia ograniczenia egzekucji na te kwoty, które wprawdzie wpłynęły na rachunek dłużnika, jednak zostały uprzednio zwolnione spod egzekucji na podstawie innych przepisów - przynajmniej w odniesieniu do tych świadczeń, których celem jest zapewnienie utrzymania.

W wystąpieniu tym Rzecznik zwrócił uwagę, że ustawodawca przewidział takie rozwiązanie w art. 831 § 2 k.p.c. w odniesieniu do wymienionych w nim sum i wierzytelności. W świetle postanowień tego przepisu, nie podlegają egzekucji również sumy i świadczenia w naturze już wypłacane lub wydane. Wprowadzenie analogicznej regulacji byłoby pożądane w przypadku świadczeń socjalnych, emerytalno-rentowych, czy alimentów.

Odpowiadając na wystąpienie Rzecznika Podsekretarz Stanu w Ministerstwie Sprawiedliwości w piśmie z dnia 28 września 2006r. znak: DL-P-II-760-6/06) nie podzielił jednak stanowiska Rzecznika o konieczności podjęcia działań legislacyjnych w omawianym zakresie. Odnosząc się do kwestii prowadzenia egzekucji ze świadczeń alimentacyjnych przelanych na rachunek bankowy dłużnika wskazał, że w niewielu przypadkach świadczenia alimentacyjne należne dłużnikowi przekroczą kwotę, o której mowa w art. 54 ust. 1 ustawy - Prawo bankowe. Zaznaczył, że istnieje wprawdzie niebezpieczeństwo, że w przypadku świadczeń periodycznych limit ten zostanie przekroczony, jednak istotą ograniczeń egzekucji jest zapewnienie dłużnikowi jedynie minimum egzystencji i taki cel wydaje się osiągnięty przez obecnie obowiązujące przepisy. Wskazał również, że proponowane przez Rzecznika zwolnienie spod egzekucji całości sum wypłaconych z tytułu świadczeń alimentacyjnych (w tym również przekazywanych na rachunek bankowy) niosłoby ze sobą niebezpieczeństwo obchodzenia prawa np. przez dokonywanie wszelkich wpłat na rachunek dłużnika z zaznaczeniem, że są one należne tytułem świadczeń alimentacyjnych.

Rzecznik Praw Obywatelskich zdecydował się jednak ponownie podjąć omawiany problem ze względu na rosnącą liczbę skarg od obywateli wskazujących na brak możliwości przeciwdziałania pozbawieniu ich Wszelkich środków utrzymania wskutek prowadzonej egzekucji z rachunku bankowego. W ocenie Rzecznika wpływ na zwiększenie liczby tych skarg ma również fakt upowszechnienia wypłaty świadczeń pieniężnych na rachunek bankowy. Ta prosta i bezpieczna forma transakcji staje się standardem nie tylko w sektorze prywatnym, ale także w rozliczeniach pomiędzy osobami fizycznymi oraz pomiędzy urzędami państwowymi a obywatelami. W szczególności dotyczy to przekazywania różnego rodzaju świadczeń z pomocą socjalną.

Zdaniem Rzecznika, niezrozumiały jest wyżej opisany brak konsekwencji ustawodawcy w zakresie ochrony świadczeń zapewniających utrzymanie, o których mowa w art. 833 k.p.c. w przypadku, gdy wpływają one na rachunek bankowy dłużnika. Zwłaszcza gdy weźmie się pod uwagę cel, jakiemu mają służyć regulacje zawarte w art. 833 i art. 829 pkt 5 k.p.c, a którym jest zwolnienie od egzekucji pewnych części majątku dłużnika z uwagi na konieczność zabezpieczenia dłużnikowi i jego rodzinie minimum egzystencji. Powoduje to, że w sytuacji upowszechnienia wypłaty świadczeń na rachunek bankowy, ochrona ta staje się iluzoryczna.

Niekonsekwencja ustawodawcy w omawianym zakresie szczególnie widoczna jest na tle sytuacji prawnej osoby dochodzącej świadczeń alimentacyjnych z cudzego rachunku bankowego, a więc osoby wyposażonej w specjalne przywileje egzekucyjne, co jest uzasadnione społeczną doniosłością obowiązku alimentacyjnego, polegającą na zapewnieniu osobom potrzebującym

środków egzystencji. W postępowaniu egzekucyjnym wyrazem ochrony świadczenia alimentacyjnego jest brak możliwości zaspokojenia się z tego świadczenia przez wierzyciela egzekwującego (art. 833 § 6 k.p.c.). Istotne udogodnienia przewiduje również osobny dział V poświęcony egzekucji świadczeń alimentacyjnych (art. 1081-1088 k.p.c.). W świetle art. 1083 § 2 k.p.c, wierzytelności z rachunku bankowego podlegają egzekucji na zaspokojenie alimentów w pełnej wysokości. Jednak z chwilą gdy należności wyegzekwowane z rachunku bankowego dłużnika wpłyną na rachunek bankowy osoby dochodzącej świadczeń alimentacyjnych, należności te - mające służyć zapewnieniu podstawowych środków egzystencji - nie podlegają żadnej szczególnej ochronie przed egzekucją. Zwolnienie od egzekucji środków pieniężnych znajdujących się na kontach bankowych wynikające z art. 54 ust. 1 ustawy - Prawo bankowe, jak już wyżej wspomniano, nie ma charakteru odnawialnego, co w przypadku periodycznego charakteru świadczeń alimentacyjnych powoduje z reguły przekroczenie limitu określonego w tym przepisie. Prowadzi to do powstania paradoksalnej sytuacji, w której środki przeznaczone na zaspokojenie podstawowych potrzeb uprawnionego, korzystające z tego względu z przywileju egzekucyjnego określonego w art. 1083 § 2 k.p.c, z momentem wpływu na rachunek bankowy osoby dochodzącej świadczeń alimentacyjnych podlegają egzekucji w pełnej wysokości, uniemożliwiając zaspokojenie tych potrzeb. Sytuacja taka podważa *ratio legis* przywileju egzekucyjnego z art. 1083 k.p.c.

Wątpliwości co do racjonalności rozwiązań ustawowych w omawianym zakresie budzi także okoliczność, że w odniesieniu do pewnych świadczeń niepodlegających egzekucji, o których mowa w art. 831 k.p.c, np. sum wyasygnowanych na pokrycie wydatków lub wyjazdów w sprawach służbowych oraz sum przyznanych przez Skarb Państwa na specjalne cele (w szczególności stypendia, wsparcia), ustawodawca - na mocy art. 831 § 2 k.p.c. - zapewnił ochronę obejmującą także sumy już wypłacone lub wydane (z zastrzeżeniem art. 1083 § 1 k.p.c). Analogicznej regulacji brak jest w przypadku świadczeń wymienionych w art. 833 k.p.c, mimo iż są to świadczenia zapewniające dłużnikowi utrzymanie.

W ocenie Rzecznika Praw Obywatelskich sytuacja, w której dłużnik, wskutek prowadzonej egzekucji, zostaje pozbawiony minimum egzystencji, jest niedopuszczalna i sprzeczna z obowiązkiem poszanowania i ochrony godności człowieka spoczywającym na władzach publicznych, a wynikającym z art. 30 Konstytucji RP. Pozostaje także w sprzeczności z zasadniczymi celami ograniczeń egzekucyjnych przewidzianych w art. 833 k.p.c, a które wprowadzone zostały jako gwarancja zaspokojenia podstawowych potrzeb życiowych dłużnika (takich jak zakup żywności, czy leków).

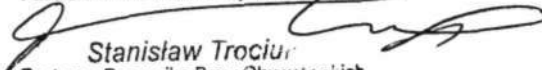
W związku z tym konieczne wydaje się wprowadzenie regulacji, dzięki którym ochrona minimum egzystencji dłużnika i jego rodziny, miałyby charakter spójny i konsekwentny. W szczególności przez wprowadzenie takiego zapisu ustawowego (analogicznego do art. 831 § 2 k.p.c), który rozciągałby ograniczenia egzekucji na te kwoty, które wprawdzie wpłynęły na rachunek dłużnika, jednak zostały uprzednio zwolnione spod egzekucji na podstawie innych przepisów - przynajmniej w zakresie tych świadczeń, których celem jest zapewnienie utrzymania.

Dlatego też, działając na podstawie art. 16 ust. 2 pkt 1 ustawy z dnia 15 lipca 1987r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz.U. z 2001r. Nr 14, poz. 147 ze zm.) Rzecznik zwraca się z prośbą o zajęcie stanowiska w sprawie, a jeśli podzieli Pan Minister zarzuty podniesione w niniejszym wystąpieniu, także o rozważenie podjęcia działań legislacyjnych zmierzających do wyeliminowania przedstawionego problemu.

Rzecznik będzie wdzięczny za poinformowanie o stanowisku Pana Ministra zajęтым w tej sprawie.

Z poważaniem

Z upoważnienia
Rzecznika Praw Obywatelskich

Stanisław Trociński
Zastępca Rzecznika Praw Obywatelskich